

*Криворучко В. О.,**старший викладач кафедри філософії, політології, психології і права
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

УКЛАДАННЯ, ЗМІНА І РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ

Анотація. У статті розглядається правове регулювання правовідносин, що виникають при укладанні, зміні і розірванні договорів енергопостачання, необхідні умови укладення договору енергопостачання, розкривається специфіка розірвання таких договорів, що є відмінною від інших суміжних видів договорів, а також формулюються загальні положення про укладання, зміну і розірвання договорів енергопостачання.

Ключові слова: договір енергопостачання, укладання договору енергопостачання, розірвання договору енергопостачання, зміна умов договору енергопостачання.

Постановка проблеми. Останнім часом особливою гостроти набуло питання стабільного і безперебійного енергопостачання промисловості, електротранспорту, житлово-комунального господарства і т. д. У вирішенні цього завдання важливе значення мають не тільки організаційно-економічні заходи, але й належне правове регулювання. Необхідною умовою правового регулювання відносин із постачання енергії є укладання договору енергопостачання. Однак укладення такого договору можливе за наявності технічних можливостей постачання як електричної, так і теплової енергії. На жаль, незважаючи на інтерес до енергопостачання, викликаний істотними змінами в правовому регулюванні, не дає можливості повністю врегулювати той пласт відносин, які виникають при укладанні, зміні і розірванні договорів енергопостачання.

При укладанні договору енергопостачання нерідко виникають розбіжності щодо внесення в нього окремих умов, які сторони передають на розгляд суду. При вирішенні спорів про укладення договорів енергопостачання та їх розірвання виникають розбіжності, яким суди дають неоднозначну оцінку, що веде до прийняття протилежних рішень і породжує різну судову практику.

Це обумовлено, перш за все, недостатністю і нечіткістю правового регулювання в цій сфері, що веде до труднощів у практичному застосуванні норм законодавства до правовідносин, які виникають у зв'язку з укладанням, зміною і розірванням договорів енергопостачання.

Питання укладання, зміни і розірвання договору енергопостачання були предметом дослідження багатьох авторів, зокрема таких: В.В. Вітрянський, М.І. Брагінський, Л.А. Куликова, Б.Б. Керєфова, І.Г. Цібірова, Є.В. Блинкова, В.А. Єгізаров, М.В. Ясус та ін. Проте на сьогодні це питання все ж таки слід визначити як малодосліджене, що обумовлює актуальність цієї статті як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Мета статті: розкрити специфіку укладання, зміни і розірвання договору енергопостачання, проаналізувати особливості таких дій та виявити їх відмінність від укладання, зміни і розірвання інших суміжних видів договорів.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом періодична преса рясніє статтями про правове регулювання енергопостачан-

ня та про договір, що оформлює зазначені відносини. Інтерес до енергопостачання викликаний тими істотними змінами в правовому регулюванні в цій сфері, які привнесла реформа в енергетичній галузі. Безперечно, що зміна правового регулювання договірних форм в енергетиці є результатом процесу глибокого теоретичного їх осмислення, в тому числі під дією судової практики.

Порядок укладання договору енергопостачання розрізняється залежно від того, підписується договір із громадянином або юридичною особою. Процедура укладення та припинення договору з громадянами на споживання енергії на побутові потреби спрощена.

У тих випадках, коли в якості абонента виступає фізична особа і енергія використовується останнім у цілях побутового споживання, законодавець допускає спрощений порядок укладання договору. Для того, щоб визнати договір укладеним, достатньо першого фактичного підключення абонента в установленому порядку до приєднаної мережі [1, с. 86].

Договір енергопостачання, укладений енергопостачальною організацією з абонентом – громадянином, може бути віднесений до договорів приєднання. Це поняття об'єднує в єдиний тип ті договори, які були укладені шляхом приєднання однієї зі сторін до умов договору, викладених у формулярах або інших стандартних формах [3, с. 128].

Таким чином, критерієм виділення з усіх цивільно-правових договорів договору приєднання є не істота виниклих із нього зобов'язань і не характер діяльності однієї зі сторін (публічний характер), а спосіб укладення договору. Отже, характерні риси такого договору визначаються в перевазі ступеня юридично-технічними чинниками і можуть бути виявлені в області техніки договірної роботи [5; с.71]

Укладання договору енергопостачання з юридичною особою передбачає обов'язкове його оформлення в якості єдиного документа з підписами сторін, як це передбачене загальними правилами. При цьому стосовно договору енергопостачання організацій (юридичних осіб) є певні особливості.

Договір енергопостачання укладається з абонентом (юридичною особою) за наявності у нього енергоприймального пристрою, який відповідає встановленим технічним вимогам, іншого необхідного обладнання, а також при забезпеченні обліку споживання енергії. Для реалізації даних умов абонент повинен звернутися із заявою в енергопостачальну організацію про підключення його до енергомережі. Енергопостачальна організація видає технічні умови, виконання яких необхідне для укладення договору енергопостачання. Після виконання даних умов абонент має право укласти договір енергопостачання.

Правила та порядок укладання договорів сформульовані стосовно двох різних ситуацій: коли зобов'язана сторона (енергопостачальна організація) виступає в ролі особи, яка отримала пропозицію укласти договір, або коли вона сама направляє контрагенту пропозицію про його укладення та пропонує свій проект договору [3, с. 52].

Отримавши оферту (проект договору), сторона, для якої укладення договору є обов'язковим (енергопостачальна організація), повинна в двадцятиденний термін розглянути запропоновані умови договору. Розгляд умов договору та підготовка відповіді на пропозицію укласти договір є саме обов'язком, а не правом сторони, що отримала оферту, як це відбувається при укладанні договору в звичайному порядку.

За результатами розгляду запропонованих умов договору можливі три варіанти.

По-перше, повний і беззастережний акцепт (підписання договору без протоколу розбіжностей). У цьому випадку договір буде вважатися укладеним із моменту отримання особою, що запропонувала укласти його, повідомлення про акцепт.

По-друге, повідомлення про акцепт на інших умовах (направлення сторони, що запропонувала укласти договір, підписаного екземпляра договору разом із протоколом розбіжностей). На відміну від загального порядку укладання договору, коли акцепт на інших умовах розглядається в якості нової оферти, отримання сповіщення про акцепт на інших умовах від сторони, зобов'язаної укласти договір, дає право особі, яка подала оферту, передати розбіжності, що виникли при укладенні договору, на розгляд суду протягом двадцяти днів із дня отримання повідомлення про акцепт оферти на інших умовах.

По-третє, повідомлення про відмову від укладення договору. Воно має практичний сенс при наявності обставин, які розглядаються законодавством як обґрунтовані причини, що є підставою до відмови від укладення договору (наприклад, невиконання технічних умов) [5, с. 25].

Якщо оферта виходить від сторони, зобов'язаної укласти договір (як це зазвичай має місце в договорі енергопостачання), і на її пропозицію мається відповідь іншої сторони у вигляді протоколу розбіжностей до умов договору, надісланого протягом двадцяти днів сторони, яка відправила проект договору, то енергопостачальна організація повинна розглянути виниклі розбіжності в двадцятиденний термін. За результатами розгляду можливі два варіанти дій відносно сторони, яка заявила про свої розбіжності до запропонованих умов договору.

По-перше, прийняття договору в редакції, зафіксованій у протоколі розбіжностей іншою стороною. У цьому випадку договір буде вважатися укладеним із моменту отримання цієї стороною повідомлення про прийняття відповідних умов договору в її редакції.

По-друге, повідомлення сторони, яка заявила про розбіжності до умов договору, про відхилення (повністю або частково) протоколу розбіжностей та передачі неврегульованих розбіжностей на судовий розгляд. Якщо енергопостачальна організація не передасть у двадцятиденний строк до суду розбіжності, що залишилися неврегульованими, то пропозиції другої сторони вважаються прийнятими [4, с. 140].

Марна відмова господарюючого суб'єкта, що займає домінуюче становище на ринку, від укладання договору зі споживачем. Судова практика розглядає таку відмову як зловживання домінуючим становищем. Ухилення від укладення договору може спричинити для сторони, щодо якої встановлено обов'язок укласти договір (енергопостачальної організації), два види юридичних наслідків:

– рішення суду про спонукання до укладення договору, яке може бути прийняте за заявою іншої сторони, яка направила оферту;

– обов'язок відшкодувати іншій стороні збитки, завдані ухиленням від укладення договору, що також проводиться за рішенням суду [6, с. 130].

Для відносин, пов'язаних із енергопостачанням споживачів, особливе значення має забезпечення стабільності договірних зв'язків. Тому з урахуванням численності споживачів енергії, тривалості договірних зв'язків і з метою забезпечення стабільності договірних відносин передбачено, що договір енергопостачання, укладений на певний строк, вважається продовженим на той самий строк і на тих же умовах, якщо до закінчення терміну його дії жодна зі сторін не заявить про його припинення, зміну або укладення нового договору. Це правило відноситься як до юридичних, так і до фізичних осіб, з якими укладено договір. Воно усуває можливу невизначеність у взаєминах абонента та енергопостачальної організації на період переукладення договору, що триває іноді місяці [5, с. 25].

Не допускається пауза в договірних відносинах і в тих випадках, коли за пропозицією однієї зі сторін укладається новий договір. До цього моменту умови старого договору зберігають свою силу. Тому стосовно договору енергопостачання важливо забезпечити надзвичайно суворе дотримання правил розірвання та зміни договору.

За винятком деяких спеціальних норм, що регулюють дії енергопостачальної організації та абонента з припинення або зміни договірних відносин, до договору енергопостачання підлягає застосування загальних положень про розірвання та зміну цивільно-правового договору. В якості загального правила встановлена презумпція, відповідно до якої підставою зміни або розірвання договору є угода сторін.

Як виняток із загального правила передбачені випадки, коли допускається зміна або розірвання договору на вимогу однієї зі сторін. Одностороння відмова від договору можлива тільки в тих випадках, коли це допускається законом або угодою сторін [2, с. 198].

Громадянин, що використовує енергію для побутового споживання, має право у будь-яку мить розірвати договір в односторонньому порядку. Обов'язковими умовами реалізації громадянином цього права є повідомлення енергопостачальної організації про одностороннє розірвання договору. При цьому таким саме правом наділена і юридична особа – споживач. Енергопостачальна організація позбавлена можливості розірвати договір енергопостачання в односторонньому порядку. Але діючим законодавством енергопостачальна організація у певних випадках наділена правом припинити енергопостачання, тобто відмовитись від виконання договору. Деякі науковці вважають, що одностороння відмова від виконання договору означає розірвання або зміну цього договору. Зокрема, енергопостачальна організація наділена правом відмовитися від виконання договору енергопостачання (тобто розірвати його в односторонньому порядку) у разі неодноразового порушення абонентом термінів оплати отриманої електричної або теплової енергії.

При несплаті організацією/споживачем наданих їй (використаних нею) енергетичних ресурсів за один період платежу, встановлений договором, енергопостачальна організація попереджає організацію/споживача, що у разі несплати заборгованості до закінчення другого періоду платежу їй може бути обмежена подача (споживання) відповідних енергетичних ресурсів [7, с. 75].

При затримці платежів понад встановлений у попередженні строк енергопостачальна організація має право ввести обме-

ження подачі (споживання) енергетичних ресурсів до рівня аварійної броні, якщо це передбачено договором, або відключити абонента від енергоспоживання. При введенні зазначеного обмеження енергопостачальна організація має сповістити про це організацію/споживача до введення обмеження.

Обмеження подачі (споживання) енергетичних ресурсів проводиться енергопостачальною організацією шляхом примусового обмеження подачі зазначених ресурсів. При цьому енергопостачальна організація має право в присутності представників державного енергетичного нагляду та організації/споживача зробити необхідні оперативні перемикання в енергетичних установках, що належать організації/споживачеві, якщо зі своїх об'єктів не може реалізувати належне їй право обмеження споживання енергетичних ресурсів.

Якщо після введення обмеження подачі (споживання) енергетичних ресурсів організація/споживач не погасить заборгованість, що утворилася, то енергопостачальна організація має право припинити взагалі подачу енергетичних ресурсів до повного погашення заборгованості, якщо інше не передбачене договором або додатковою угодою сторін, за винятком випадків, встановлених нормативними правовими актами. Організація/споживач зобов'язана погасити наявну заборгованість або вжити заходів до безаварійного припинення технологічного процесу, забезпечення безпеки людей і збереження обладнання у зв'язку з припиненням подачі енергетичних ресурсів. Енергопостачальна організація зобов'язана повідомити організації/споживачеві день і годину припинення подачі енергетичних ресурсів.

Відновлення подачі енергетичних ресурсів здійснюється на підставі угоди сторін за результатами розгляду конфліктної ситуації та заходів, прийнятих організацією/споживачем [8, с. 15].

При цьому енергопостачальна організація має право вимагати укладення нового договору, який може передбачати скорочення періоду платежу, а також виставлення організації/споживачем акредитива або надання інших гарантій платежу. Після відновлення подачі енергетичних ресурсів енергопостачальна організація не зобов'язана поставляти організації/споживачеві недодану в результаті введення обмеження або припинення подачі кількість енергетичних ресурсів, якщо інше не передбачене угодою сторін.

В якості загального правила передбачено, що перерва в подачі, припиненні або обмеженні подачі енергії може мати місце лише за згодою сторін, за винятком двох випадків.

По-перше, такі дії енергопостачальної організації допускаються при відсутності угоди сторін, але з попереднім повідомленням абонента, якщо незадовільний стан енергетичних установок абонента загрожує аварією або створює загрозу життю або безпеці громадян.

По-друге, перерва в подачі, припинення або обмеження подачі енергії без узгодження з абонентом і без попередження, але за умови негайного повідомлення абонента можуть мати місце в разі необхідності вжити невідкладних заходів щодо запобігання або ліквідації аварії в системі самої енергопостачальної організації [7, с. 75].

Порядок вчинення дій за односторонньої відмови від виконання договору і їх наслідків визначається як змінений і розірваний договір енергопостачання з моменту отримання одні-

єю стороною повідомлення іншої сторони про односторонню відмову від виконання договору повністю або частково, якщо інший термін розірвання або зміни договору не передбачений у повідомленні або не визначений угодою сторін.

Але реалізація права енергопостачальної організації на обмеження подачі енергії або відключення від енергопостачання деякі вчені та судова практика не вважають розірванням договору енергопостачання в односторонньому порядку. У даному випадку обмеження або припинення подачі енергії є захистом прав енергопостачальної організації як тимчасової міри впливу на боржника.

Висновки. У ході реформування енергетики в нашій країні трансформувалась існуюча система правовідносин у цій галузі: створені нові інфраструктурні суб'єкти, докорінно переглянуті договірні зв'язки на енергетичному ринку. У зв'язку з цим виникла практична необхідність обґрунтування місця договору енергопостачання в структурі передбачених законом договірних моделей, які опосередковують обіг енергії, і розгляду можливості укладання, зміни і розірвання договорів енергопостачання з урахуванням прийнятих реформ.

Не можна залишити поза увагою той факт, що необхідною умовою укладення договору енергопостачання є наявність технічних можливостей подачі і прийому електро- або теплоенергії, тобто наявність у споживача енергетичних мереж, які можуть бути підключені до передавальних енергомереж, а також приладів обліку і іншого обладнання, що використовуються у процесі прийому і споживання енергії. Ці умови можна назвати передумовами укладення договору.

На сьогоднішній день судова практика сформована таким чином, що якщо суд встановить фактичне користування споживачем енергії, то визнаючи його акцептом оферти, запропонованої енергопостачальною організацією, кваліфікує взаємини сторін договірними.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що враховуючи розглянуті винятки, застосуванню до укладання, зміни і розірвання договорів енергопостачання підлягають загальні положення про укладання, зміни і розірвання цивільно-правових договорів.

Література:

1. Блинкова Е.В. Договор энергоснабжения и подобные ему договоры: учебное пособие / Е.В. Блинкова. – М., 2003.
2. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Договоры о передаче имущества. Книга вторая / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский – М., 2006.
3. Егизаров В.А., Игнатюк Н.А., Полупанов М.И. Договор энергоснабжения / В.А. Егизаров, Н.А. Игнатюк, М.И. Полупанов // Право и экономика. – 2001. – № 7.
4. Егизаров В.А. Договор энергоснабжения / В.А. Егизаров. – М.: Городец, 2006.
5. Кереева Б.Б. Особенности заключения и расторжения договора энергоснабжения / Б.Б. Кереева // Право и экономика. – 2004. – № 8.
6. Куликова Л.А. О договоре энергоснабжения / Л.А. Куликова. – М., 2000.
7. Цібірова І.Г. Відповідальність сторін за договором енергопостачання / І.Г. Цібірова // Правові питання енергетики. – 2003. – № 1.
8. Ясус М.В. Проблемы ограниченной ответственности за договором энергоснабжения / М.В. Ясус // Право и экономика. – 2001. – № 10.

Криворучко В. О. Заключение, изменение и расторжение договора энергоснабжения

Аннотация. В статье рассматривается правовое регулирование правоотношений, возникающих при заключении, изменении и расторжении договоров энергоснабжения, необходимые условия заключения договора энергоснабжения, раскрывается специфика расторжения таких договоров, которая является отличной от других смежных видов договоров, а также формулируются общие положения о заключении, изменении и расторжении договоров энергоснабжения.

Ключевые слова: договор энергоснабжения, заключение договора энергоснабжения, расторжение договора энергоснабжения, изменение условий договора энергоснабжения.

Kryvoruchko V. Conclusion, amendment and termination of the energy supply contract

Summary. The article addresses legal regulation of legal relations arising at conclusion, amending and termination of power supply agreements, necessary conditions of a power supply agreement conclusion; article also reveals specifics of termination of such agreements that is different from other linked types of agreements and contracts. The article also phrases general provisions on conclusion, amending and termination of power supply agreements.

Key words: power supply agreement, power supply agreement conclusion, power supply agreement termination, amending of a power supply agreement.